

Η ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΗ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΩΝ ΧΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ

Περίπτώσεις από τα μεταβυζαντινά έγγραφα
του νησιωτικού χώρου του Αιγαίου (1600-1821)

ΥΠΟ

ΛΥΔΙΑΣ ΠΑΠΑΡΡΗΓΑ-ΑΡΤΕΜΙΑΔΗ

Εισαγωγικά

Η αναγκαστική εκτέλεση για την ικανοποίηση χρηματικών αξιώσεων¹ αποτέλεσε κατά τη μακρόχρονη εξέλιξη του ελληνικού δικαίου το σπουδαιότερο και συνηθέστερο είδος αναγκαστικής εκτελέσεως παρά το γεγονός ότι κατά την έκτακτη διαγνωστική διαδικασία του ρωμαϊκού δικαίου (*cognitio extra ordinem*) και κυρίως από την εποχή του Ιουστινιανού και μετά εισάγεται ως είδος αναγκαστικής εκτελέσεως και η "*in natura*" αποκατάσταση των συμφερόντων του δανειστή (εκτέλεση για την ικανοποίηση απαιτήσεως περί παραδόσεως ή αποδόσεως πραγμάτων)².

Στον τουρκοκρατούμενο νησιωτικό χώρο του Αιγαίου, κατά τη διάρκεια του 17ου και 18ου αιώνα, που αποτελούν τα τοπικά και χρονικά πλαίσια της μελέτης αυτής, απουσιάζουν κωδικοποιημένες δικονομικές διατάξεις³, με τις οποίες να γί-

1. Πρβλ. την αρχή του ρωμαϊκού δικαίου "*omnis condemnatio pecuniaria est*", για την οποία βλ. σχετικά Β. Οικονομίδης - Μ. Λιβαδά - Α. Γιδόπουλου, Εγχειρίδιον της πολιτικής δικονομίας, έκδ. 7η, Αθήναι 1924-1926, § 261 σημ. 2 (στη συνέχεια: Εγχειρίδιον)· Μ. Kaser, Das römische Zivilprozessrecht, München 1966, § 54 IV 1, σ. 286 επ. (στη συνέχεια: Das römische Zivilprozessrecht).

2. Δ. Γκόφα, Ιστορία και Εισηγήσεις του Ρωμαϊκού Δικαίου, Β/Γ έκδοση, Αθήνα-Κομοτηνή 1988, VI, § 125, IV Α (στη συνέχεια: Ιστορία και Εισηγήσεις)· Οικονομίδης - Λιβαδά - Γιδόπουλου, Εγχειρίδιον § 261 σημ. 2· Μ. Kaser, Das römische Zivilprozessrecht, § 96 IV, σ. 514.

3. Δικονομικές διατάξεις ευρίσκονται μόνο στα γραπτά έθιμα της Νάξου του έτους

νεται αναφορά στη διαδικασία της αναγκαστικής εκτελέσεως καθώς και στα ειδικότερα μέσα εξαναγκασμού του υποχρέου προκειμένου αυτός να εκτελέσει τις υπο-

1810 και αφορούν κυρίως την απονομή της δικαιοσύνης από τα τοπικά κριτήρια (Ιω. και Παν. Ζέπων, *Jus Graecoromanum* (στη συνέχεια: JGR), τ. VIII, Αθήναι 1931, Συλλογή τοπικών ελληνικών εθίμων, Κεφ. Α', Β', σ. 529-534). Οι πρώτες επίσημα θεσμοθετηθείσες δικονομικές διατάξεις, οι οποίες ωστόσο παρέμειναν ανεφάρμοστες, απαντώνται στον Νόμο "Περί Οργανισμού Δικαστηρίων" της 2 (14) Μαΐου 1822. Το κείμενο του Νόμου δημοσιεύθηκε αρχικά με τον αριθ. 12 από τον Α. Μάμουκα (Τα κατά την Αναγέννησιν, 3, Πειραιεύς 1839, σ. 61 επ.) και στη συνέχεια στα Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας (Αρχεία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας μέχρι της Εγκαταστάσεως της Βασιλείας, 1, Αθήναι, 1857, σ. 160 επ.) όπου φέρει τον αριθ. 13, έχει δε συμπληρωθεί με τη "Διάταξιν περί Δικαστηρίων". Ο ανωτέρω Νόμος ουδέποτε τέθηκε σε ισχύ, αναθεωρήθηκε δε με το από 18 (30)/4/1823 ψήφισμα της συνελεύσεως του Άργους (Α. Μάμουκα, ό.π., 2, Αθήναι 1862, σ. 82). Με τον τίτλο δε πλέον "Οργανισμός των Ελληνικών Δικαστηρίων" εκδόθηκε την 21/10/1825 καταλαμβάνοντας στον Κώδικα Νόμων τον αριθ. 13 και πάλι (Ιακ. Βισβίτζη, Η πολιτική δικαιοσύνη κατά την Ελληνικήν Επανάστασιν μέχρι του Καποδιστρίου, Αθήναι 1941, σ. 131). Τμήμα δε του Νόμου αυτού και συγκεκριμένα εκείνο που αφορούσε τον Οργανισμό των Δικαστηρίων, δημοσιεύθηκε στη Γενική Εφημερίδα της Ελλάδος (φ. 12 της 14/11/1825), ενώ το πλήρες κείμενό του, το οποίο περιλαμβάνει και τη δικονομία, δημοσιεύθηκε σε γαλλική μετάφραση στο *Constitutions, Lois, Ordonnances des Assemblées Nationales des Corps Législatifs et du Président de la Grèce. Recueillies et traduites par ordre du Gouvernement 1821-1832. Athènes. De l'Imprimerie Royale, Section particulière, 1835*, σ. 142, 143. Κατά τον G. Geib οι δικονομικές διατάξεις του νόμου αυτού ακολουθούν το γαλλικό δικονομικό σύστημα με αρκετές όμως επί μέρους παρεκκλίσεις (G. Geib, Παρουσίαση της κατάστασης του δικαίου στην Ελλάδα στη διάρκεια της τουρκοκρατίας και ως τον ερχομό του βασιλιά Όθωνα του Α', Χαϊλδεβέργη 1835, Μετ. Ίρις Αυδή-Καλκάνη, σ. 133 επ. (στη συνέχεια: Παρουσίαση). Τελικώς τον πρώτο εφαρμοσθέντα στην πράξη Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας αποτέλεσε η συνταχθείσα από τον Ιωάννη Γεννατά "Πολιτική Διαδικασία" (153 Διάταγμα της 15ης Αυγούστου 1830) της οποίας τα

χρεώσεις του⁴. Η έλλειψη αυτή καθιστούσε θεμιτή την είσπραξη των ιδιωτικών χρηματικών απαιτήσεων όχι μόνον από τον ίδιο τον οφειλέτη αλλά και από τον ευρύτερο συγγενικό του κύκλο ή ακόμα και από την κοινότητα, στην οποία ο οφειλέτης αυτός υπαγόταν⁵. Εξ άλλου, όπως θα αναφερθεί, επιτρεπτές ήσαν κατά το εθιμικό δίκαιο οι συμφωνίες, σύμφωνα με τις οποίες ο δανειστής edikailouto, σε περίπτωση μη εμπρόθεσμης και αμέριμνης εξοφλήσεως του χρέους, να αποσπάσει το πράγμα από τη νομή και κατοχή του οφειλέτη, ακόμα και χωρίς τη σύμπραξη δημόσιων οργάνων, καθώς και να προβεί στις απαιτούμενες περαιτέρω διαδικαστικές ενέργειες για την ικανοποίηση των απαιτήσεών του (έμμεση αυτοδικία)⁶. Το γεγονός αυτό συμβάλλει ενδεχομένως στην υποστήριξη της απόψεως ότι, κατά την υπό εξέταση περίοδο, το ανεπίτρεπτο της αυτονομίας της ιδιωτικής βουλήσεως⁷ δεν εφαρμόζετο

4. Η μη τήρηση σαφών δικονομικών κανόνων χαρακτηριζε εξ άλλου και τη διαγνωστική διαδικασία ενώπιον των κοινοτικών και των εκκλησιαστικών κριτηρίων. Για το ζήτημα βλ. αναλυτικότερα Ι. Β. Λυκούρη, *Η Διοίκηση και Δικαιοσύνη των τουρκοκρατούμενων νήσων Αίγινα-Πόρος-Σπέτσαι-Υδρα κ.λπ.* Επί τη βάσει εγγράφων του Ιστορικού Αρχείου Υδρας και άλλων, *Παράρτημα Επιστημονικής Επετηρίδος της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών*, Αθήναι 1954, σ. 180 επ. (στη συνέχεια: *Διοίκησης και Δικαιοσύνης*). Μ. Τουρτόγλου, "Η νομολογία των κριτηρίων της Μυκόνου (17ος-19ος αι.)", *Επετηρίς Κ.Ε.Ι.Ε.Δ.*, τ. 27-28 (1980-1981), Αθήναι 1985, σ. 12 (στη συνέχεια: *Μύκονος*). Για την απλουστευμένη, όσον αφορά τους δικονομικούς τύπους, διαδικασία ενώπιον των εκκλησιαστικών κριτηρίων βλ. ειδικότερα G. Geib, *Παρουσίαση* σ. 67.

5. Πρόκειται κατά κανόνα για περιπτώσεις όπου κατά τη διαδικασία της αναγκαστικής εκτελέσεως παρεμβαίνουν διάφορα δικαιοδοτικά όργανα του κατακτητή (ηγεμών, βεζίρης ηγεμών και βαλής του Μορέως, βοεβόδας Αθηνών κ.λπ.). Για τον λόγο δε αυτό στις περιπτώσεις αυτές υποδεικνύεται η είσπραξη των ανικανοποίητων αξιώσεων των δανειστών από την κοινότητα στην οποία υπάγεται ο οφειλέτης, σύμφωνα με την αναγνωριζόμενη από το οθωμανικό δίκαιο αρχή της ομαδικής ευθύνης των κοινοτήτων των υποδούλων για την εξόφληση ιδιωτικών χρεών. Για το ζήτημα αυτό βλ. αναλυτικότερα Ι. Λυκούρη, *Διοίκησης και Δικαιοσύνης*

στα ζητήματα αναγκαστικής εκτελέσεως, στην έκταση που τούτο ισχύει στο σύγχρονο δικονομικό δίκαιο⁸.

Παρά ταύτα, παράλληλα με την αξίωση του δανειστή για έκδοση δικαστικής αποφάσεως ουσίας καθώς και με την αξίωσή του για έκδοση αποφάσεως, που θα διέτασσε ενδεχομένως τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων προς διασφάλιση των δικαιωμάτων του⁹ έχει ήδη ευρέως αναγνωρισθεί, όπως προκύπτει από τις διαθέσιμες δικαιϊκές πηγές της υπό εξέταση περιόδου, και η αξίωση για αναγκαστική εκτέλεση. Τούτο ειδικότερα σημαίνει ότι ο δανειστής, που διέθετε εκτελεστό τίτλο, μπορούσε να ζητήσει από τα αρμόδια κοινοτικά όργανα ή τα όργανα του κυριάρχου να του παράσχουν την προσήκουσα συνδρομή τους προκειμένου να ικανοποιηθεί η κατά το ουσιαστικό δίκαιο αξίωσή του, η οποία ενσαρκωνόταν στον εκτελεστό τίτλο. Η συνδρομή των δικαιοδοτικών οργάνων παρέχεται με τη λήψη των εξαναγκαστικών μέσων, που έχουν διαμορφωθεί σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, οπότε και υλοποιείται πλέον η έννομη δικαστική προστασία, που έχει ήδη παρασχεθεί κατά κανόνα μέσω της διαγνωστικής διαδικασίας¹⁰. Η διαδικασία πάντως της αναγκαστικής εκτελέσεως, ως σύνολο διαδικαστικών πράξεων με τις οποίες αρχίζει, εξελίσσεται και περατούται η πορεία, η οποία τείνει σε ικανοποίηση της ουσιαστικής αξιώσεως του επισπεύδοντος δανειστή, αποτελούσε, σε σύγκριση με τη σύγχρονη έμμεση εκτέλεση, μία αρκετά απλουστευμένη (όσον αφορά τις απαιτούμενες προϋποθέσεις καθώς και τη διενέργεια συγκεκριμένων διαδικαστικών πράξεων) αλλά και ευέλικτη διαδικα-

8. Γ. Θ. Ράμμου, *Εγχειρίδιον Αστικού Δικονομικού Δικαίου*, τ. 3, Αθήναι 1982, § 330, σ. 1299 (στη συνέχεια: *Εγχειρίδιον*) και τη βιβλιογραφία που παρατίθεται εκεί.

9. Στη παρούσα μελέτη δεν θα μας απασχολήσει η δικαστική προστασία που παρείχαν τα κοινοτικά κριτήρια με τη μορφή της λήψεως διαφόρων ασφαλιστικών μέτρων (προσωρινών, συντηρητικών ή εξασφαλιστικών). Στα μεταβυζαντινά έγγραφα ως συντηρητικά και εξασφαλιστικά μέτρα, με τα οποία επιδιωκόταν η κατά το δυνατόν μείωση του κινδύνου της ενδεχόμενης αφερεγγυότητας του οφειλέτη ή η αποτροπή βλάβης ή εξαφανίσεως των πραγμάτων στα οποία απέβλεπαν για την ικανοποίηση των αξιώσεών τους οι δανειστές μέσω της διαδικασίας της αναγκαστικής εκτελέσεως, απαντώνται η προσωπική κράτηση, η συντηρητική κατάσχεση, η επίθεση σφραγίδων, η απογραφή, η παραχώρηση της νομής των πραγμάτων του οφειλέτη, η παρα

σία, στον βαθμό που οι αποφάσεις και ενέργειες των δικαιοδοτικών-εκτελεστικών οργάνων προσαρμόζονταν στα εκάστοτε συμφέροντα των αντίδικων μερών.

Η όλη διαδικασία της αναγκαστικής εκτελέσεως διενεργείτο κατά κανόνα με τη σύμπραξη και τη διεύθυνση του δικαιοδοτικού οργάνου, το οποίο είχε εκδώσει τη σχετική καταδικαστική απόφαση καθώς κατά την υπό εξέταση περίοδο δεν υφίστατο, τουλάχιστον όσον αφορά τις αστικές υποθέσεις, ουσιαστική διάκριση μεταξύ οργάνων που απένεμαν τη δικαιοσύνη και οργάνων, που εκτελούσαν τις δικαστικές αποφάσεις. Ο ρόλος συνεπώς των δικαστικών αρχών εμφανίζεται διευρυμένος καθώς αρκετές από τις διαδικαστικές ενέργειες της προδικασίας και της κυρίας διαδικασίας ενεργούνταν από τα δικαιοδοτούντα όργανα. Επίσης διευρυμένος εμφανίζεται και ο ρόλος των δανειστών, οι οποίοι, όπως θα καταδειχθεί, σε αρκετές περιπτώσεις δεν επισπεύδουν απλώς τη διαδικασία της αναγκαστικής εκτελέσεως αλλά ενεργούν και ως άμεσα όργανα εκτελέσεως. Μόνον δε κατά το τελευταίο στάδιο της κυρίας διαδικασίας της αναγκαστικής κατασχέσεως, κατά τη διενέργεια δηλαδή του δημόσιου αναγκαστικού πλειστηριασμού, η διάκριση μεταξύ δικαιοδοτικών οργάνων και οργάνων εκτελέσεως (διαλαλητής ή καστελάνος, κατζηλλιέρης) είναι σαφής καθώς οι αρμοδιότητες είναι σαφώς καθορισμένες και διακεκριμένες.

Η αναγκαστική εκτέλεση η οποία αποσκοπούσε στην ικανοποίηση χρηματικών και γενικότερα περιουσιακής φύσεως απαιτήσεων διακρινόταν σε δύο είδη: Στην *ειδική* αναγκαστική εκτέλεση, η οποία απέβλεπε στην ικανοποίηση συγκεκριμένης απαιτήσεως ή περισσότερων συγκεκριμένων απαιτήσεων του δανειστή και επεκτεινόταν σε ορισμένα περιουσιακά στοιχεία του οφειλέτη (ή τρίτου κυρίου ή διακατόχου)¹¹ και στην *καθολική* αναγκαστική εκτέλεση που αποσκοπούσε στην εκκαθάριση και την ικανοποίηση κατά μέρισμα πτωχεύσεως όλων των αναγνωριζόμενων απαιτήσεων των αναγγελλόμενων δανειστών, οπότε και επεκτεινόταν σε ολόκληρη την περιουσία του οφειλέτη¹². Στο μεταβυζαντινό δίκαιο περιπτώσεις *καθολικής* αναγκαστικής εκτελέσεως απαντώνται σε ορισμένα νησιά του νησιωτικού χώρου του Αιγαίου (Σύρο, Θήρα, Σίφνο, Μύκονο αλλά και Κάρπαθο)¹³. Πρόκειται για τον λε-

11. Για τη *distractio bonorum* του ρωμαϊκού δικαίου βλ. Γ. Πετρόπουλου, *Ιστορία και Εισηγήσεις του Ρωμαϊκού Δικαίου*, τευχ. Α', Αθήναι 1943, σ. 1444 (στη συνέχεια: *Ιστορία και Εισηγήσεις*).

12. Για την αναγκαστική εκτέλεση κατά το ρωμαϊκό δίκαιο η οποία είχε ως αντικείμενο το σύνολο της περιουσίας του οφειλέτη (*venditio bonorum*) βλ. Γ. Πετρόπουλου, *Ιστορία και Ειση*

γόμενο "κουραμά" ο οποίος εφαρμόζοταν τόσο επί εμπόρων όσο και επί μη εμπόρων και αποτελούσε θεσμό αντίστοιχο της σημερινής πτωχεύσεως¹⁴.

Προϋποθέσεις

Ι. Πρώτη προϋπόθεση του επιτρεπτού ή παραδεκτού της αναγκαστικής εκτέλεσεως είναι η ύπαρξη δημόσιου εγγράφου από το οποίο κατά τρόπο αυθεντικό και επίσημο να αποδεικνύεται το δικαίωμα, για την ικανοποίηση του οποίου πρόκειται να λάβει χώρα αναγκαστική εκτέλεση¹⁵ προκειμένου να παρασχεθεί στον ενδιαφερόμενο η εξουσία να ζητήσει τη συνδρομή των οργάνων εκτελέσεως για τη διενέργειά της. Πρόκειται για το αντίστοιχο του κατά το ισχύον δίκαιο απαιτούμενου *εκτελεστού τίτλου*, με τον οποίο όχι μόνον βεβαιούνται η αξίωση που έχει κατά το ιδιωτικό δίκαιο ο δανειστής εναντίον του οφειλέτη αλλά δημιουργείται και η εκτελεστότητα, η οποία αποτελείται αφ' ενός μεν από την αξίωση του δανειστή έναντι των αρμόδιων δημόσιων οργάνων να λάβουν αναγκαστικά μέτρα για την ικανοποίηση της αξιώσεώς του αφ' ετέρου δε από την αντίστοιχη υποχρέωση του οφειλέτη έναντι

(1684-1835). Μετά συμβολών εις την έρευναν του Μεταβυζαντινού δικαίου, *Ακαδημία Αθηνών. Μνημεία της Ελληνικής Ιστορίας*, τ. Γ' - τευχ. 1, Αθήναι 1956, σ. 46 (στη συνέχεια: Νομικά έγγραφα Σίφνου): Α. Δ ρ α κ ά κ η , Σύρος, σ. 232 σημ. 4, αριθ. εγγρ. 67, 68, σ. 370-371, αριθ. εγγρ. 80, σ. 385 και κυρίως αριθ. εγγρ. 97α, σ. 404, αριθ. εγγρ. 107, σ. 417-418, αριθ. εγγρ. 108, σ. 418-419· Μ . Τ ο υ ρ τ ό γ λ ο υ , Μύκονος, δικαστική απόφαση αριθ. 194, έτους 1787, στιχ. 21. Ειδικό κεφάλαιο για τη διαδικασία που ακολουθείτο σε περίπτωση χρεωκοπίας του οφειλέτη περιλαμβάνει ο Μολδαβικός Κώδικας (Κώδιξ Πολιτικός του Πριγκιπάτου της Μολδαβίας, Ιω. και Παν. Ζέπων, JGR, τ.VIII, Αθήναι 1931, Παράρτημα. Περί τάξεως της συνδρομής των δανειστών, σ. 239-247 (στη συνέχεια: Μολδαβικός Κώδιξ).

14. Η πτώχευση του οφειλέτη κηρύσσεται με απόφαση της αρμόδιας δικαιοδοτικής αρχής κατόπιν αιτήσεως του πτωχεύσαντος ή κάποιου από τους δανειστές του. Εάν η αίτηση γινόταν αποδεκτή διορίζονταν εκτιμητές του συνό

των οργάνων αυτών να εκπληρώσει την οφειλή που έχει κατά το ιδιωτικό δίκαιο απέναντι στον δανειστή¹⁶.

Τα έγγραφα, τα οποία αναγνωρίζονταν από το εθιμικό δίκαιο ως παρέχοντα στον επισπεύδοντα δανειστή την εξουσία να πραγματοποιήσει αναγκαστική εκτέλεση δια της συνδρομής των αρμοδίων αρχών, διακρίνονταν σε δύο κατηγορίες:

Α. Σε εκείνα που εμπεριείχαν πράξη δικαιοδοτικού οργάνου, που καταδίκασε πανηγυρικά τον οφειλέτη σε συμμόρφωση. Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται κατά κανόνα οι καταδικαστικές ή καταψηφιστικές¹⁷ δικαστικές αποφάσεις των κοινοτικών κριτηρίων¹⁸ ή άλλων δικαστικών αρχών (βοεβόδες, καδήδες κ.λπ.)¹⁹. Εκτελεστές

16. Προβλ. Π. Γ έ σ ι ο υ - Φ α λ τ σ ή , Δίκαιο αναγκαστικής εκτελέσεως, Ι, 1998, σ. 88 επ. όπου και σχετική βιβλιογραφία.

17. Συνεπώς δεν ήσαν επιδεκτικές αναγκαστικής εκτελέσεως οι αποφάσεις των διαφόρων οθωμανών αξιωματούχων, Ελλήνων Μεγάλων Διερχομένων, δραγομάνων του στόλου κ.λπ. οι οποίες περιείχαν εντολές προς τα δικαιοδοτικά όργανα για να προβούν σε ορισμένες ενέργειες που ανάγονταν στο κύκλο των καθηκόντων τους ή ακόμα και υποδείξεις όσον αφορά το ουσιαστικό δικαιοδοτικό τους έργο. Βλ. σχετικά Ι. Λ υ κ ο ύ ρ η , Διοικήσεις και Δικαιοσύνη, σ. 269-271 όπου και σχετικά έγγραφα από το Ιστορικό Αρχείο Ύδρας· Μ. Τ ο υ ρ - τ ό γ λ ο υ , Μύκονος, δικαστική απόφαση αριθ. 148 έτους 1721, σ. 157.

18. Σύμφωνα με τις κωδικοποιήσεις εθιμικού δικαίου του νησιωτικού χώρου τα κοινοτικά κριτήρια ήταν αποκλειστικώς αρμόδια για την επίλυση των "πολιτικῶν ὑποθέσεων", των ιδιωτικών δηλαδή διαφορών των υποδούλων. Βλ. σχετικά εθιμικές διατάξεις Σύρου έτους 1763, Ιω. και Παν. Ζέπων JGR, τ. VIII, Αθήναι 1931, σ. 501· Νάξου έτους 1810, Ιω. και Παν. Ζέπων JGR, τ. VIII, Αθήναι 1931, σ. 530· Θήρας και Ανάφης έτους 1797, ό.π., σ. 514· Α. Λ ι γ ν ο ύ , Αρχείον της Κοινότητος Ύδρας 1778-1832, ΣΤ' (έτη 1818-1821), Πειραιεύς 1925, σ. 43 επ. (στη συνέχεια: Αρχείον Ύδρας) καθώς και ρητή διάταξη στον Κώδικα Κύθνου έτους 1799 (Α. Β ά λ λ η ν δ α , Κυθνιακά, Ερμού

ήταν κατ' αρχήν οι τελεσίδικες ή ανέκκλητες²⁰ αποφάσεις των κοινοτικών κριτηρίων²¹ δεδομένου ότι η άσκηση του τακτικού ένδικου μέσου της εφέσεως ("ἀπελα-

χεία: Δικαστικά αποφάσεις Μυκόνου). Γ. Πετρόπουλου, Νοταριακαί πράξεις Μυκόνου, αριθ. 1036, 1313, 1694, 1728, 1743, 1752, 1754, 1757, 1792. Μ. Τουρτόγλου, Μύκονος, δικ. αποφ. αριθ. 15 έτους 1673.

20. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις αποφάσεις του δικαστηρίου των προεστώτων της Υδρας, οι οποίες ήταν ανέκκλητες. Το δικαστήριο αυτό απαρτιζόταν αφ' ενός μεν από κριτές που είχαν εκλεγεί από την ολομέλεια των προεστώτων του νησιού αφ' ετέρου δε από τον τοπικό διοικητή του νησιού. Το ανέκκλητο δε των αποφάσεων του όριζε ο από 1/5/1818 Αστικός και Ναυτεμπορικός Νόμος της Υδρας ο οποίος αποτέλεσε έγγραφη κωδικοποίηση των ήδη εθιμικών κρατούντων στο νησί (άρθρα 12 και 14). Η κριθείσα ενώπιον του πολιτικού δικαστηρίου των προεστώτων της Υδρας υπόθεση επανεκδικαζόταν μόνο σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ κριτών και διοικητού από ένα ευρύτερο δικαστήριο προεστώτων, το οποίο και επέλυε αποφασιστικά τη διχογνωμία που είχε προκύψει (άρθρα 1, 8 του ίδιου νόμου). Για το ζήτημα βλ. αναλυτικότερα Ι. Λυκούρη, Διοικήσεις και Δικαιοσύνη, σ. 192, 193.

21. Κατά τη μεταβυζαντινή περίοδο οι αποφάσεις των εκκλησιαστικών δικαστηρίων ακόμα και στα ζητήματα αστικού δικαίου για τα οποία ο κλήρος διέθετε αναγκαστική δικαιοδοσία (σύσταση-λύση του γάμου με διαζύγιο, εκ διαθήκης διαδοχή, ορισμένα ζητήματα εξ αδιαθέτου διαδοχής) δεν παρήγαγαν εκτελεστικότητα λόγω του χαρακτήρος της εκκλησιαστικής δικαιοδοσίας ως εκούσιας δικαιοδοσίας (*jurisdictio voluntaria*). Για το ζήτημα βλ. G. Geib, Παρουσίαση, σ. 68. Εκτελεστικότητα στις εκκλησιαστικές δικαστικές αποφάσεις προσέδιδε η έκδοση σχετικής σουλτανικής διαταγής από την αρμόδια αρχή του κυριάρχου στην οποία προσέφευγε κατά περίπτωση η Εκκλησία (Μ. Γεδεών, Κανονικά Διατάξεις, τ. 1, Κωνσταντινούπολις 1888, σ. 325. Ι. Βασδραβέλλη, Ιστορικό Αρχείο Βεροίας, Θεσσαλονίκη 1942, σ. 209. Μ. Τουρτόγλου, "Απονομή δικαιοσύνης στη Θεσσαλονίκη κατά την Τουρκοκρατία. Συμβολή στη μελέτη του μεταβυζαντινού δικαίου", *Μελετήματα Ιστορίας*

